

การเตรียม

ต้นกล้วยไม้

เพื่อการจัดแสดงและประกวด

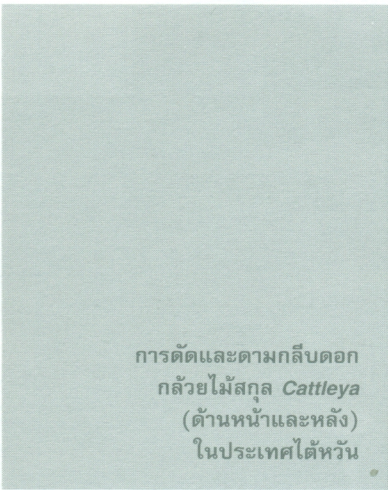
ดร.สห ตูลพงศ์ *

การปลูกเลี้ยงกล้วยไม้เกิดจากการสะสมและทดลองปลูกเลี้ยงกล้วยไม้ไทยและกล้วยไม้ต่างประเทศในประเทศไทยขึ้นเป็นครั้งแรกโดยนายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ (ต้นตระกูลเศวตศิลา) จนได้ชื่อแบบไม่เป็นทางการว่า “พระเจ้ากล้วยไม้” ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5) ได้ทรงทอดพระทัยปลูกเลี้ยงกล้วยไม้กับนายอาลาบาสเตอร์จนนายอาลาบาสเตอร์ถึงแก่กรรมลงในปี 2429 จึงได้ทรงศึกษา ทดลองจากความพินิจพิเคราะห์และศึกษาจากตำราการเลี้ยงกล้วยไม้จากต่างประเทศที่หาได้ในขณะนั้น จนต้นกล้วยไม้เกือบทุกชนิดออกดอก สวยงาม สมบูรณ์ และทรงสั่งต้นกล้วยไม้จากต่างประเทศเข้ามาปลูกเป็นจำนวนมาก ทั้งพระองค์ยังทรงพยายามผสมกล้วยไม้ต่างต้น ทำการเพาะและปลูกเลี้ยงจนให้ดอกที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไปเป็นผลสำเร็จ จึงกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงเป็นผู้ปลูกเลี้ยงกล้วยไม้พระองค์แรกของไทยและปรากฏพระนามตามสมาคมกล้วยไม้สืบต่อกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนหนึ่งชื่อกล้วยไม้เล่มแรกของไทยได้แก่ “ตำราเล่นกล้วยไม้” มีการจัดพิมพ์จำหน่ายเพื่อการกุศลอุทิศถวายแด่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ เมื่อ พ. ศ. 2459 อันเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต (จอมพลเรือ จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต หรือ “ทูลกระหม่อมบริพัตร”) จากความสนพระทัยค้นคว้าและเลี้ยงกล้วยไม้มาตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 6 โดยกล้วยไม้แคทลียาเป็นกล้วยไม้ที่พระองค์สนพระทัยเป็นพิเศษ อาจเป็นเพราะความงดงาม มีรูปทรง สี สันสวยสะดุดตา ทั้งยังเสาะแสวงหาดต้นกล้วยไม้ใหม่ๆ อยู่เสมอหรือสั่งโดยตรงจากต่างประเทศ จนเป็นที่รู้จักของผู้ส่งออกกล้วยไม้ในประเทศอังกฤษเป็นอย่างดีและถวายพระเกียรติตั้งชื่อกล้วยไม้แคทลียาลูกผสมใหม่ว่า “Prince Paribatra” (เจ้าชายบริพัตร)

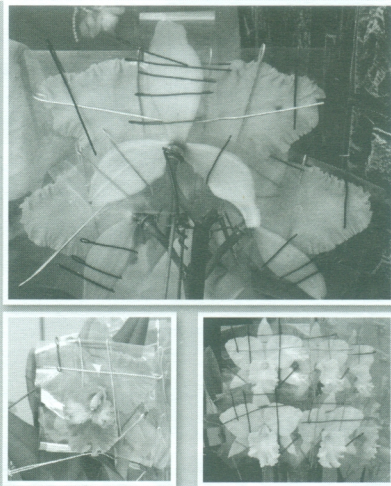
นักกล้วยไม้มีการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้เพราะเห็นถึงความสำคัญต่างๆ เช่น เพื่อเป็นงานอดิเรก เพื่อความสวยงาม เมื่อมีความรักชอบส่วนตัวต่อกล้วยไม้โดยตรง เพื่อการค้า เพื่อการรวบรวมพันธุ์ เพื่อการศึกษาทดลองและวิจัย เมื่อมีการปลูกเลี้ยงกล้วยไม้เกิดขึ้น มักจะมีการพัฒนาต้นกล้วยไม้ให้ปลูกเลี้ยงได้ง่าย ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี มีอัตราการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ออกดอกได้ง่าย ดอกมีสีสันสดใส รูปทรงสวยงามตรงตามพันธุ์และให้ดอกดกหลายครั้งในรอบหนึ่งปี จากความชำนาญต่างๆ ที่ต่างพยายามค้นหา ก็เพราะต้องการที่จะเป็นผู้นำด้านการผลิตกล้วยไม้คุณภาพจากการใช้เทคโนโลยีการปลูกเลี้ยงของตนให้เป็นที่ประจักษ์กับนักกล้วยไม้ทั่วไป ซึ่งทางหนึ่งที่นักกล้วยไม้สามารถ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ผู้ช่วยผู้อำนวยการ, ศูนย์กล้วยไม้และไม้ดอกไม้ประดับ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

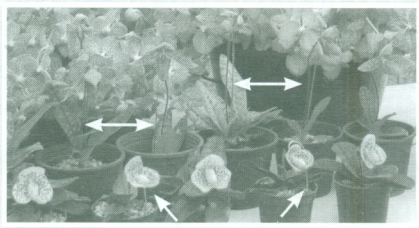
๕/๑๐๑๘๗

การตัดและตามก้านดอก
กล้วยไม้สกุล *Cattleya*
(ด้านหน้าและหลัง)
ในประเทศไต้หวัน

ทำได้คือการนำต้นกล้วยไม้ที่มีดอกคุณภาพดีของตนเข้าแสดงและประกวด โดยการเตรียมต้นและดอกกล้วยไม้จะต้องไม่ผิดกฎกติกาและมารยาทสากล ซึ่งก่อนจะมีการนำต้นกล้วยไม้พร้อมดอกเข้าประกวดให้ติดรางวัลที่ 1 หรือรางวัลยอดเยี่ยมของงานจัดแสดงและประกวด ก็จะต้องมีความสำคัญมากเช่นกัน ผู้ปลูกเลี้ยงสามารถทำได้ด้วยการผูก ยึด โยง ตามต้น ดอกหรือช่อดอกด้วยลวดจากสายโทรศัพท์ เส้นลวดอลูมิเนียม และฟิวส์ไฟฟ้าก็ได้ เพื่อให้ดอกและช่อดอกอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมสวยงาม ซึ่งสามารถทำได้ทุก ๆ รูปแบบตามความต้องการของเจ้าของต้นกล้วยไม้ แต่ถ้าต้องการนำเข้าแสดงและประกวด จะต้องปลอดดอกหรือให้เป็นไปตามกฎและข้อกำหนดของสมาคมหรือชมรมหรือเจ้าภาพที่จัดแสดงและประกวดกล้วยไม้นั้น ๆ คุณसानนท์ และคุณผ่องศรี อภิโช (ภรรยา) สมาชิกสมาคมกล้วยไม้เชียงใหม่ในพระบรมราชินูปถัมภ์และเจ้าของสวนกล้วยไม้สกุลแวนดา (*Vanda*) แวนดากลูผสม (*Vanda hybrid*)

การตามและการยึดโยง
ในกล้วยไม้สกุล
Paphiopedilum

รองเท้านารี (*Paphiopedilum*) และอื่น ๆ ขนาดใหญ่ของอำเภอพร้าว เชียงใหม่ มีวิธีการเตรียมต้นกล้วยไม้เพื่อการประกวดที่ละเอียด ประณีต น่าสนใจและเป็นระบบจนสามารถใช้เป็นตัวอย่างที่ดีได้ โดยจะเริ่มตั้งแต่การดูแลต้นกล้วยไม้ให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด และการเตรียมต้นกล้วยไม้ก่อนการประกวด 2 ถึง 2 เดือนครึ่งหรือ 3 เดือน ในฤดูหนาวแต่การเตรียมทุก ๆ ขั้นตอนจะต้องเป็นไปด้วยความระมัดระวัง เริ่มจากการนำต้นกล้วยไม้ที่สมบูรณ์มาให้ปุ๋ยสูตรเสมอ 1-1-1 ก่อนให้ต้นกล้วยไม้แทงช่อดอกประมาณ 1 เดือน (ควบคุมด้วยเต้าทองกักกินดอกและเปลี้ยไฟดูกินน้ำเลี้ยงบนช่อดอกและดอกอ่อนด้วยสารเคมีเกษตรจนถึงดอกเริ่มบาน) หลังจากแทง

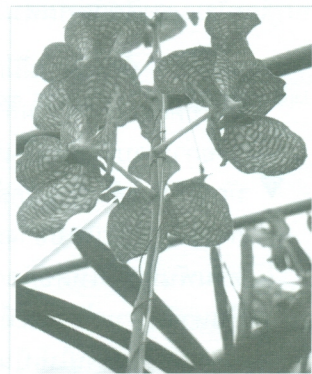
ช่อดอกได้ยาวประมาณ 10 ซม ให้ใช้เส้นลวดอลูมิเนียมเป็นแกน ใช้ลวดฟิวส์หรือสายโทรศัพท์พันยึดเส้นลวดอลูมิเนียมกับต้นกล้วยไม้และช่อดอกที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ เมื่อช่อดอกขยายยาวยื่นออกไป ก็ให้ใช้ลวดฟิวส์พันตามออกไปด้วยจนสุดช่อ (การปรับตำแหน่งของช่อดอกให้ตั้งตรงหรือเอียงพอประมาณ จะช่วยให้การขนส่งละอองและรักษาคุณภาพของดอกและช่อดอก) เมื่อดอกเริ่มบานให้ดูตำแหน่งดอกบนช่อว่าอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม สวยงามหรือไม่ ถ้าไม่เหมาะสมให้ค่อย ๆ ใช้ลวดฟิวส์พันก้านดอกและตัดให้อยู่ในตำแหน่งที่ต้องการ ถ้าก้านดอก เล้าเกสรบิดเบี้ยวไม่อยู่ในตำแหน่งที่สวยงาม ตรงตามลักษณะประจำพันธุ์ อาจใช้ลวดหรือกระดาษทิชชูอ่อน ๆ ดัดประคองไว้ จากต้นกล้วยไม้แทงช่อดอกจนถึงดอกบานและสามารถนำส่งเข้าประกวดได้จะใช้ระยะเวลาอีกประมาณ 1 เดือนครึ่งถึง 2 เดือน นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าการควบคุมช่อดอกและดอกให้อยู่ในตำแหน่งที่ต้องการควรจะทำในช่วงกลางวันมากกว่าเวลากลางวัน เนื่องจากมีการอ่อนตัวของก้านช่อดอก ก้านดอกและส่วนประกอบต่างๆของดอกมากกว่า

การตามและยึดโยง
ก้านช่อดอกกล้วยไม้
สกุล *Phalaenopsis*

กล้วยไม้สกุลรองเท้านารี อนุญาตให้มีการโยงก้านช่อได้ 1 จุด ยกเว้นรองเท้านารีผ่าหอยและลูกผสมช่อแรกให้โยงก้านดอกได้ และรองเท้านารีประเภทช่อ มีหลายดอก ให้โยงได้ 2 จุดได้แก่ ใต้ก้านดอกแรกและใต้ดอกสุดท้าย การโยงต้องยึดเพียงตำแหน่งเดียวกับหลักที่ปักในแนวตั้ง (เพื่อให้ก้านตั้งตรง) ด้วยฟิวส์หรือลวดให้ตั้งฉากกับก้านช่อและห้ามตามก้านช่อโดยเด็ดขาด

กล้วยไม้สกุลหวาย (*Dendrobium*) จะต้องไม่เป็นลักษณะต่อยอดและมีก้านช่อดอกยาวไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของช่อดอก ยึดโยงได้ไม่เกิน 2 ใน 3 ของก้านช่อดอก แต่ไม่เกิน 2 จุด

การตามก้านดอก
(ซ้าย) และไม่ตามก้านดอก
(ขวา) กล้วยไม้สกุล *Vanda*

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้

กล้วยไม้สกุลแคทลียา (*Cattleya*) ถ้าเป็นประเภทดอกใหญ่ ให้ยึดหรือโยงได้ดอกละ 1 จุด ส่วนดอกกลางดอกเล็กและดอกจิ๋วยึดหรือโยงได้เฉพาะใต้ก้านช่อดอก

กล้วยไม้ประเภทมีช่อดอกห้อย ได้แก่ กล้วยไม้สกุลกุหลาบ (*Aerides*) สกุลข้างและไอยเรศ (*Rhynchostylis*) จะต้องมียอดบานไม่น้อยกว่า 2 ช่อ

สำหรับช่อห้ามและช่อยกเว้นทั่วๆ ไปสำหรับต้นกล้วยไม้ที่ส่งเข้าประกวดได้แก่

1) ห้ามตามก้านช่อดอกโดยเด็ดขาด ยกเว้นกล้วยไม้สกุลฟาแลนนอปซิส (*Phalaenopsis*)

2) ดอกกล้วยไม้ต้องบานไม่น้อยกว่า 5 ดอก หรือบาน 1 ใน 2 ของช่อ (ยกเว้นกล้วยไม้ในสกุลแคทลียา แต่จะไม่ได้รับการตัดสินให้รับรางวัลยอดเยี่ยมยกเว้นช่วงแรกของการผลของ *Sophronis coccinea* หรือ *Broughtonia* spp.) อย่างใดอย่างหนึ่งไม่น้อยกว่า

3) ต้นกล้วยไม้ที่รากไม่ยึดเกาะภาชนะหรือเครื่องปลูก จะไม่ได้รับการตัดสิน (ยกเว้นต้นกล้วยไม้ที่ปลูกลงแปลงและตัดยอดเพื่อส่งเข้าประกวดหรือต้นกล้วยไม้ที่ปลูกเลี้ยงบนเส้นลวด)

4) ดอก ก้านดอกหรือก้านช่อดอกถูกกระทำจนผิดธรรมชาติหรือเกิดร่องรอย จะไม่ได้รับการตัดสิน

5) กล้วยไม้สกุลแวนดา ถ้ามีดอกมากกว่า 20 ดอกต่อช่ออนุญาตให้โยงได้ แต่ถ้าเข้ารับการตัดสินกล้วยไม้อยอดเยี่ยมของงานจะต้องปล่อยให้ไปไปตามธรรมชาติหรือถ้าขอรับการตัดสินเกียรตินิยมอนุโลมให้โยงได้ 1 จุดที่ใต้ดอกแรก

นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามสำหรับต้นกล้วยไม้ที่ขอรับการตัดสินเกียรตินิยม โดยเฉพาะ ได้แก่

1) ห้ามมีตำหนิหรือความบอบช้ำที่มองเห็นได้ชัดเจนบนดอก ก้านหรือช่อดอก

2) ห้ามมีร่องรอยการเกิดโรคบนใบหรือต้นที่มองเห็นได้ชัดเจนจนน่าเกลียด

3) ห้ามความผิดธรรมชาติอันเกิดจากฝีมือมนุษย์ (ยกเว้นการผูก โยง ยึด ตามกฎและกติกา) พันธุกรรม (ยกเว้นลักษณะที่พบเหมือนกันทุกดอกและเหมือนกันทั้ง 2 ข้างของดอก) และห้ามมีความพิการอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต. (2544). **ตำราเล่นกล้วยไม้**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- มานพ แก้วกำเนิด. (2547). **หลักเกณฑ์การตัดสินกล้วยไม้ในประเทศไทย**. เอกสารประกอบการอภิปรายเรื่อง "การตัดสินกล้วยไม้" โดย ศูนย์กล้วยไม้และไม้ดอกไม้ประดับ วันที่ 12 สิงหาคม 2547 ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สมาคมกล้วยไม้แคทลียา. (2547). **หลักเกณฑ์การตัดสินกล้วยไม้ประเภทต่างๆ**. เอกสารประกอบการอภิปรายเรื่อง "การตัดสินกล้วยไม้" โดย ศูนย์กล้วยไม้และไม้ดอกไม้ประดับ วันที่ 12 สิงหาคม 2547 ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สมศักดิ์ รักบุญลย์สมบัติ. 2540. **ปลูกเลี้ยงกล้วยไม้จากประสบการณ์ ความลับนอกเหนือตำรา: ข้อกำหนดในการส่งกล้วยไม้เข้าประกวดตามกฎหมายของสมาคมพฤกษชาติแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์**. กรุงเทพฯ: สมาคมพฤกษศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.

สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 ถ่ายทำ เรื่อง การเตรียมต้นกล้วยไม้เพื่อการแสดงและประกวดโดยมี ดร.มานพ แก้วกำเนิด ที่ปรึกษาศูนย์กล้วยไม้ฯ เป็นวิทยากร ณ ศูนย์กล้วยไม้และไม้ดอกไม้ประดับ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2550

หลักเกณฑ์การตัดสินกล้วยไม้

1. จะต้องเขียนชื่อต้นกล้วยไม้บนแผ่นป้ายแสดงชื่อสกุล (genus) ชนิด (species) หรือชื่อคู่ผสมให้ถูกต้อง
2. ห้ามตบแต่งก้านดอกและปากของดอกกล้วยไม้ให้ผิดไปจากธรรมชาติ
3. ต้นกล้วยไม้ที่ได้จากการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ (ปั่นตา) มีชื่อ (Grex Name) เดียวกันหลายต้น ให้เลือกเข้ารับการตัดสินเพียง 1 ต้น

การคัดเลือกคณะกรรมการตัดสินกล้วยไม้ คณะกรรมการที่ถูกคัดเลือกให้เป็นกรรมการตัดสินกล้วยไม้ ควรจะมีมาตรฐานในการตัดสินที่ดีและถูกต้องทั้งคณะ มีความเที่ยงตรง และมีความอิสระไม่ถูกครอบงำจากบุคคลและปัจจัยต่างๆ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนและเรียบเรียงขอกราบขอบพระคุณ ดร. มานพ แก้วกำเนิด ที่ปรึกษาศูนย์กล้วยไม้และไม้ดอกไม้ประดับ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ให้ความกรุณาสละเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งของท่านอ่านต้นฉบับคุณสานนท์ อภิโชคและภรรยาที่ให้ข้อมูลการเตรียมต้นกล้วยไม้จนบทความนี้มีความสมบูรณ์